

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu'nun Afyon Belediye Başkanlığı Dönemi Faaliyetleri*

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu's Activities During His Afyon Mayorship

Prof. Dr. Sadık SARISAMAN ¹

Öz

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu 1886 Afyon doğumludur. 1929-1951 yılları arasında fasılalarla toplam 13 yıl Belediye Başkanlığı yapmıştır. Afyon'da en uzun süre Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuş olma rekoru ondadır. Hüseyin Haşim Tiryakioğlu döneminin imkânları çerçevesinde Afyon'u modern bir şehir yapma yönünde önemli adımlar atmıştır. Yeni bir belediye binası yaptırmıştır. Cumhuriyet Meydanı onun zamanında inşa edilmiştir. Şehir merkezine umumi tuvaletler yaptırılmış ve tuvaletlerin bakımı için personel görevlendirilmiştir. Şehrin çöpü at arabalarıyla taşınırken o kamyonları kullanmaya başlanmıştır. Haşim Tiryakioğlu bir belediye başkanını aşan şekilde şehrin sağlık meseleleriyle de ilgilenmiştir. Afyon'a göz ve kulak mütehassısı bir doktorun kazandırılması için çaba göstermiştir. Ayrıca zührevi hastalıklar için ikinci bir doktor temin etmeye çalışmıştır. Yine Tiryakioğlu zamanında asri mezarlık yapılarak faaliyete geçmiştir. Uzunçarşı'yı düzenlemiş ve genişletmiş, İstanbul İstasyonuna cadde açtırmış, Hıdırlık yolunu genişleterek ağaçlandırmıştır. Karaman Caddesi'ni inşa ettirmiştir. Yeşilyol onun zamanında açılmıştır. Haşim Tiryakioğlu'nun pazar yerleri konusunda da hizmetleri olmuştur. Hayvan pazarı ve mezbahane inşası, odun pazarı ve kömür pazarı yapılması için çaba göstermiştir. Ayrıca Ot Pazar Camii civarında Sebze hali inşa ettirmiştir. Bu araştırmanın kapsamı sadece Hüseyin Haşim Tiryakioğlu'nun Belediye Başkanlığı ile sınırlıdır. Onun milletvekilliği ve diğer siyasi faaliyetleri araştırmanın kapsamı dışındadır. Araştırmada Belediye Meclisi kararları, dönemin gazeteleri ve arşiv belgelerinden yararlanılmıştır. Yöntem olarak tarih ilminin tasnif, tahlil, tenkit, terkip, yorumlama vb metotları kullanılmıştır. Bu makale 19.Sosbil.07 numaralı AKU Bap projesinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afyon, Hüseyin Haşim Tiryakioğlu, Belediye, Cumhuriyet Meydanı, Yeşilyol.

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu was born in Afyon in 1886. He served as a mayor for a total of 13 years intermittently in Afyon between the years 1929-1951. He holds the record for being the mayor for the longest period in Afyon. Hüseyin Haşim Tiryakioğlu took important steps to make Afyon a modern city within the frame of opportunities of his period. He got a new municipal building built. Cumhuriyet Meydanı was built during his time. Public toilets were built in the city centre, and personnel were put in charge of the maintenance of the toilets. While the city garbage was carried by horse carts, he put the trucks into operation. Haşim Tiryakioğlu is also concerned with the city's health issues in a way that was beyond a mayor. He endeavoured to bring an eye and ear specialist to Afyon. Additionally, he tried to provide a second doctor for venereal diseases. Again, during the time of Tiryakioğlu, the modern cemetery was made and came into operation. He designed and extended Uzunçarşı, opened a street towards İstanbul Station, and widened and afforested Hıdırlık way. He got Karaman Street built. Yeşilyol was opened during his time.

* Bu çalışma Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 19.Sosbil.07 sayılı proje kapsamında desteklenmiştir.

¹.Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Afyonkarahisar, 03200, Türkiye, ssadik@aku.edu.tr

Atf için (to cite): Sarisaman, S. (2025). Hüseyin Haşim Tiryakioğlu'nun Afyon Belediye Başkanlığı Dönemi Faaliyetleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (4), 1696-1714.

Haşim Tiryakioğlu also provided services in the field of marketplaces. He strived for livestock market and slaughterhouse construction and wood and coal market building. Moreover, he got a vegetable market built around Ot Pazar Mosque. The scope of this research is limited only to the mayorship of Hüseyin Haşim Tiryakioğlu. His deputyship and other political activities are outside the scope of the research. The research benefited from the municipal council's decisions, newspapers of the period, and archive documents. Methods of the history science such as classification, analysis, criticism, composition, interpretation and so on were used as the method. This article was produced from the AKU Scientific Research Projects Unit project numbered 19.Sosbil.07.

Keywords: Afyon, Hüseyin Haşim Tiryakioğlu, Municipality, Cumhuriyet Meydanı, Yeşilyol.

Paper Type: Research

Giriş

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu 1886 yılında² Afyon'da³ Hacı Eyüp Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Bekir Ağa, annesi Feride Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Afyon'da tamamlamıştır. Afyon Lisesi mezunudur. 1914-1918 yılları arasında vatani görevini er olarak yerine getirmiştir. 1919 yılında Şerife hanımla evlenmiştir (Öztürk, 2000, s.13). O, 1914 yılı içerisinde faaliyete geçen Türk Ocağı Afyon Şubesinin kurucuları arasında yer almıştır (İlgar, 2011, s.193).

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu öncelikle baba mesleği olan ticaretle uğraşmıştır. 1927 yılı Mart ayından başlayarak 8 Mart 1928 tarihine kadar bir yıl süre ile Afyon Ticaret Odası Başkanlığını yürütmüştür. Bu tarihte yapılan seçimler sonucunda başkanlığı Kesrizade Salih Bey'e devretmiştir. Ancak onun ticaret encümeni üyeliği devam etmiştir (Son Haber, 10 Mart 1928, s.1). 1933-1938 yılları arasında da yeniden Ticaret Odası Başkanlığı görevini yürütmüştür. (Öztürk, 2000, s.13). İlaveten Temmuz 1939'da CHP İl Yönetim Kurulu başkanlığına seçilmiştir. (Yaşar, 2007, s.380)

Haşim Tiryakioğlu yaklaşık 13 yıl ile Afyon'da en uzun süre Belediye Başkanlığı yapan kişidir. 1929'dan başlayarak 1940 yılına kadar ki 11 yılı kesintisizdir⁴. 5 Nisan 1929 günü cumhuriyet döneminin ilk Belediye Başkanı Halil Ağa'nın istifa etmesi üzerine başkan seçilmiştir (Son Haber, 6 Nisan 1929, s.1). Başkanlığının ilk dönemlerinde Türk siyasetinin önemli isimlerinden Afyon Milletvekili Ali (Çetinkaya)'nın da desteğini almıştır (Öztürk, 2000, s.13). Hüseyin Haşim Tiryakioğlu Belediye Başkanı sıfatıyla Millet Mekteplerine katkı sağlamıştır. Afyon ilinde oluşturulan Millet Mektepleri İdare Heyeti içerisinde yer almıştır (Yaşar, 2007,s.348).

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu 1930 yerel seçimlerinde Belediye Meclisi üyesi ve ardından Belediye Başkanı seçilmiştir.(Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),490-1-0-0 Cumhuriyet Halk Partisi/ 286-1146-1, F.3, Tarih.00.00.1930; Belediyelerimiz ve Reye İştirak Eden Müntehipler, Teşrinisani/Kasım 1930, s.2309). Ekim ayı içerisinde

² Bir başka kaynakta Hüseyin Haşim Tiryakioğlu'nun doğum tarihi 1888 olarak gösterilmiştir. Bkz. Nasrattinoğlu ve Sarlık, 1998, s. 63.

³ Makalenin kapsamı dâhilindeki zaman diliminde şehrin ismi Afyon'dur. Bu yüzden makalede Afyonkarahisar değil Afyon adı tercih edilmiştir. Bilindiği üzere Afyon adı 6 Ocak 2005 tarihinde çıkan bir kanunla Afyonkarahisar'a dönüştürülmüştür.(Türkiye Büyük Millet Meclis Zabıt Ceridesi TBMM ZC, Dönem: 22, C.72, B.48, Oturum:4, 6 Ocak 2005, s.121.)

⁴ Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için belediye başkan seçimiyle ilgili hukuki düzenlemeleri hatırlatmakta yarar vardır. 1922'de kabul edilen "Devair-i Belediye Rüesasının Sureti İntihabına Dair Kanun" belediye başkanlarının belediye meclisleri tarafından kendi içinden gizli oy ile iki yıl için seçilmesi sistemini getirmişti. (Oktay, 2020, s.175) 1930 yılı içerisinde çıkarılan "Belediye Kanunu" ise seçimin onaylanması zorunluluğunu getirmiştir. Bu kanunun 89. Maddesine göre belediye başkanları belediye meclisleri tarafından seçiliyordu. Seçim sonucu Dâhiliye Vekâletine bildiriliyordu. Dâhiliye Vekâleti inha yazısını Başbakanlık vasıtasıyla Cumhurbaşkanlığına gönderiyordu. Cumhurbaşkanının tasdiki ile de atama gerçekleşmiş oluyordu (Resmi Gazete, 14 Nisan 1930, S.1471, s.8832).

gerçekleştirilen 1934 yerel seçimlerinde Belediye Meclisine asil üye olarak girmiş, bilahare Belediye Meclisi de kendisini Belediye Başkanlığına seçmiştir. Ancak o tarihlerde Belediye Başkanı seçiminin üçlü kararnameyle onaylanması kanun gereğiydi. Dâhiliye Vekili, Başbakan ve Cumhurbaşkanının imzaladığı üçlü kararname ile 13 Kasım 1934 tarihinde Belediye Başkanlığı onaylanmıştır (BCA, 30-11-1.0/ 91-39-12, Tarih. 13. 11. 1934).

Hüseyin Haşım Tiryakioğlu 26 Eylül-5 Ekim 1938 tarihlerinde yapılan yerel seçimlerde de önce Belediye Meclisine girmiş, Belediye Meclisi 1 Kasım'daki toplantısında onu başkanlığa getirmiştir (Son Haber, 3 Kasım 1938, s.1.). Üçlü kararname ile Belediye Başkanlığının onaylanma tarihi 29 Kasım 1938'dir (BCA, 30-11-1.0/ 126-42-4, Tarih. 29.11.1938). Tiryakioğlu Belediye Başkanlığı görevini yürütürken rahatsızlanmış ve 1940 yılı Ekim ayında istifa etmiştir (Haber, 14 Ekim 1940,s.1).

Bu arada İkinci Dünya savaşı sonrasında Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçilmiştir. Haşım Tiryakioğlu Afyon'da Demokrat Parti (DP) teşkilatının kurucuları arasında yer almıştır. 1946 yerel seçimlerinde Belediye Meclisi adayı olmuş, 26 Mayıs 1946 tarihinde yapılan seçimin sonuçlarına göre Belediye Meclisine seçilmiştir (Haber, 30 Mayıs 1946, s.1). 8 Haziran günü toplanan Belediye Meclisi kendisini Afyon Belediye Başkanlığına getirmiştir. (Haber, 10 Haziran 1946, s.1). 3 Temmuz 1946 günü Cumhurbaşkanının da onayı alınarak üçlü kararnameyle başkanlığı onaylanmıştır. (BCA, 30-11-1.0/ 184-23-15, Tarih. 03.07. 1946)

Ancak CHP seçime itiraz etmiştir⁵. Bu itiraz üzerine Danıştay Afyon belediye seçimlerini iptal etmiştir. Danıştay'ın iptal gerekçeleri içerisinde fazladan 337 oy pusulası kullanıldığı suçlaması da yer almıştır (Haber, 6 Ocak 1947, s.1).

Seçimlerin iptali kararı, 1947 yılı Mart ayının ilk haftası içinde belediyeye bildirilmiştir. Vali yardımcısı geçici olarak Belediye Başkanlığı görevini yürütmüştür (Cumhuriyet, 8 Mart 1947, s.3). Vali Yardımcısı Kazım Arat, 11 Mart'ta Afyon'a gelerek yeni görevine başlamıştır (Haber, 13 Mart 1947, s. 1).

Diğer taraftan Belediye Kanunu gereğince, iptalin tebliği tarihinden itibaren, bir ay içinde seçim hazırlıklarına başlanmıştır (Haber, 10 Mart 1947, s. 1). DP 19 Nisan 1947'de bir beyanname yayınlayarak yenilenen Afyon belediye seçimlerine katılmayacağını duyurmuştur. DP İl Teşkilatı kazandığı seçimin hukuk yoluyla elinden alındığını iddia etmiş, Afyon halkının seçimlere katılmaması ve seçimleri protesto etmesi yönünde propaganda yapmıştır (Haber, 21 Nisan 1947, s. 1). Buna rağmen seçime katılım oranı ise % 62,36 oranında gerçekleşmiştir. Bu defa seçimi CHP kazanmıştır (Tuncer, 2014, s. 87).

Hüseyin Haşım Tiryakioğlu 8 Ağustos 1948'de, Afyon'da kurulan Öz Demokrat Partisi'nin⁶ kurucuları arasında yer almıştır (Tunaya, 1952, s.733). Parti başkanlığını yürütmüştür. (Yaşar, 2007,s. 393). Öz Demokratlar Partisi, 5 Temmuz 1949 tarihinde Millet Partisine katılmıştır (Tunaya,1952, s.734). Haşım Tiryakioğlu, 3 Eylül 1950 tarihinde yapılan yerel seçimlerde Millet Partisinden aday olmuştur. Seçim sonuçlarına göre Belediye Meclisi üyesi olmuş, Belediye Meclisi de kendisini Belediye Başkanlığına seçmiştir (Ulus, 4 Eylül 1950, s.3; Yaşar, s. 394). Belediye Başkanlığının onaylanması 2 Ocak 1951 günü çıkarılan üçlü kararname ile gerçekleşmiştir. (BCA, 30-11-1.0/ 218-38-6, Tarih. 02.01. 1951) Ancak, sağlık sorunları

⁵ 1946 seçimleri iktidar partisi CHP ile Demokrat Parti arasında tartışmalara yol açmıştır. CHP Belediye seçimlerini öne alarak Demokrat Parti'nin seçime katılmasını engellemiştir. Genel seçimlerde ise açık oy, gizli tasnif sisteminin uygulandığı seçimlerde CHP'yi hile ve yolsuzluk yapmakla suçlamıştır. Geniş bilgi için bkz.(Akandere, Ocak 2010,s .1-26.

⁶ Parti Programının birinci maddesinde şunlar yazılıdır: “Özdemokratlar Partisi doğruluk ve ahlak kaidelerine dayanan gerçek demokrasiyi bütün icaplarıyla memlekette yerleştirip kökleştirmek ve vatandaşları tabii ve yasal olmuş haklarından güvenli bir şekilde faydalanmasını sağlamak ve umumi siyasetin demokratik bir görüş ve anlayışla yürütmesine hizmet etmek maksadıyla kurulmuştur. Partimiz en iyi hükümet şeklinin Cumhuriyet olduğuna inanır” (BCA, 490.1.0.0/ 437-1813-3, Tarih: 05.10.1948).

yaşayan Tiryakioğlu, 1951 yılında Belediye Başkanlığı görevinden ayrılmıştır (Nasrattınoğlu ve Sarlık, 1998, s.63).

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu'nun siyasi hayatı DP'de son bulmuştur. O, Millet Partisi'nden istifa ederek DP'ye katılmıştır. 1953'te bu partinin il başkanlığı görevine getirilmiş, 1954 genel seçimlerinde ise DP'den Afyon milletvekili seçilmiştir. 1957 yılında aktif siyasetten tamamen çekilmiştir. 1973 yılının Haziran ayında vefat etmiş olup kabri Afyon Asri mezarlığındadır (Nasrattınoğlu ve Sarlık, 1998, s.63).

1. Yeni Belediye Binasının Yapılması

Afyon belediye binası şimdiki Zafer Müzesinin bulunduğu bina idi. Bu bina ihtiyaca cevap vermekte yetersiz kalıyordu. Yeni bir belediye binası yapılması meselesi 1936 yılında gündeme gelmiştir. O yıl ek bütçe hazırlanarak belediye binası inşaatı için 20.000 lira tahsisat konmuştur. Bayındırlık Bakanlığı tarafından da plana uygun olarak istimlak edilmesi ve yıkılması gereken binalar belirlenmiştir. Belediye Meclisi 20 Nisan 1937 tarihli toplantısında konuyu bütçe encümenine havale etmiştir (Afyonkarahisar Belediye Arşivi; Afyon Vilayeti Belediye Meclis Zabıtnamesi ABMZ, 20.04.1937, No: 211). Bütçe encümeni istimlak için 1937 yılı bütçesine 15.000 lira tahsisat konulmasına karar vermiştir. Belediye Meclisi 10 Mayıs 1937 tarihli toplantısında bu meblağı onaylamıştır. Ancak, binanın mevcut tahsisatlar ile tamamlanması mümkün görülmediğinden ihalesinin yapılarak geriye kalan inşaat bedelinin 1938 yılı bütçesinden karşılanması uygun bulunmuştur (ABMZ, 10.05.1937, No: 220)

Bu çerçevede Belediye Meclisi 15 Kasım 1937 tarihli toplantısında 9.519 lira 51 kuruş daha tahsis etmiştir. Bu paralarla 1938 yılı içerisinde binanın kaba inşaatı tamamlanmıştır (ABMZ, 15.11.1938, No: 316). Binanın temeli ve duvarları yapıldıktan sonra sıra kalorifer tesisatının inşasına gelmiştir. Bunun için 10.695 lira 1 kuruş maliyet çıkarılmıştır. Ancak inşaat bütçesinde tahsisat olmadığından başka bir fasıldan 5.700 lira aktararak kalorifer tesisatı yapımında kullanılmıştır (ABMZ, 10.02.1939, No:9).

1939 yılı itibarıyla belediye binası tamamlanmak üzere olduğu için binanın etrafına kaldırım döşemesine başlanılmış, açılacak yollar için istimlak işlemleri kararı alınmıştır(ABMZ, 03.04.1939, No: 15). Bunun için 5 Mayıs 1939 tarihli toplantıda bütçenin bazı fasıllarından 22.500 lira belediye binası inşaatına aktarılmıştır (ABMZ, 15.05.1939, No: 26).

İlaveten inşaatın devamı niteliğinde belediyenin önündeki parkın düzenlenmesine de başlanmıştır (ABMZ, 03.04.1939, No: 15). 1939 yılı içerisinde ilki 9.410 lira 42 kuruş (ABMZ, 01.11.1939, No: 32), ikincisi 29.410 lira 42 kuruş olmak üzere iki defa belediye binası inşası için para ayrılmıştır(ABMZ, 07.11.1939, No: 35). Ayrıca 11 Kasım 1939 günkü Belediye Meclisi toplantısında hapishanedeki bakkal dükkânının kira bedeli olarak tahsil edilip emanet hesabında tutulan 2.592 liranın belediye inşaatına harcanmasına izin verilmiştir (ABMZ, 11.11.1939, No: 37 ve 40). Diğer taraftan Belediyeler Bankası'ndan belediye binası inşaatı ile yol çalışması ve genişletilmesine harcanılmak üzere 60.000 lira kredi çekilmiştir. 1 Kasım 1939 tarihine kadar bu paranın 34.131 lirası belediyeye ödenmiştir. Kalan kısmı da bilahare alınmıştır. Belediyeler Bankasından alınan borç gümrüklerden belediye hissesi olarak elde edilen gelirden düşülmüştür (ABMZ, 01.11.1939, No: 32).

Belediye binası tamamlandıktan sonra mefruşatı gündeme gelmiştir. Belediye Meclisinin 1 Şubat 1940 tarihli toplantısında mefruşat için bütçeden 12.500 lira nakledilmiştir. Bahçe duvarlarının yapılması ve sığınak inşası için ise 2.500 lira aktarılmıştır (ABMZ, 01.02.1940, No: 1). Yine 18.500 lira para da başka fasıllardan aktarılmıştır (ABMZ, 12.02.1940, No:3).

Belediye Encümeni 26 Nisan 1940 tarihli toplantısında yeni belediye binasına taşınma kararı almış, buna göre hizmetliler görevlendirmiştir (ABMZ, 26.04.1940, No:14). Yeni binanın açılış töreni Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya'nın da katılımıyla 1940 yılı Haziran ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir (Taşpınar, Temmuz 1940,s.96). Atabek de yeni belediye binasının 24 Haziran

1940'da hizmete açıldığını yazmıştır (Atabek, 1997, s.249). Yerel basın yeni yapının modern ve gurur duyulacak bir eser olduğundan bahsetmiştir (ABMZ, 04.11.1940, No: 18).

Yeni binaya taşınılmış olmasına rağmen belediye binası civarındaki yolların yapımına devam edilmiştir. Bu amaçla 12 Kasım 1940 tarihli meclis toplantısında 8.604 lira 86 kuruş yol açılması ve genişletilmesi için gerekli olan istimlak tahsisatına, 3.406 lira 24 kuruş ise belediye binası inşası tahsisatına aktarılmıştır (ABMZ, 12.11.1940, No:31).

2-Cumhuriyet Meydanı

Haşim Tiryakioğlu'nun belediye Başkanlığı döneminde yapılan işlerden birisi de Cumhuriyet Meydanının oluşturulmasıdır. Bilindiği üzere Cumhuriyetin onuncu yılına büyük önem verilmiştir. Bu yıla özel olarak 11 Haziran 1933'te "Cumhuriyet ilanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu" çıkarılmıştır. Buna göre illerde Cumhuriyet Bayramı Kutlama Komiteleri oluşturulmuştur. Bayram bu yıla mahsus olmak üzere üç güne çıkarılmıştır. Kutlama programına köyler de dâhil edilmiştir. Kutlamaların şehirlerin en büyük meydanında yapılması ve bu meydanlara "Cumhuriyet Meydanı" adı verilmesi, törenlere halkın katılımının yoğun olarak sağlanması istenilmiştir (bkz. Bolat, 2012)

Cumhuriyetin 10. Yılında Cumhuriyet Bayramı Kutlama Komitesi 2 Ekim 1933 tarihli toplantısında hükümet ve belediye binaları önündeki geniş alanın bundan sonra Cumhuriyet Meydanı olarak anılmasını önermiştir. Bu öneri Belediye Meclisinin 4 Kasım 1933 tarihli toplantısında onaylanmıştır (ABMZ, 04.11.1933, No:37).

Bundan sonra Cumhuriyet Meydanının düzenlenmesi çalışmalarına geçilmiştir. Belediye Meclisi Cumhuriyet Meydanının yapımına para ayırmıştır (ABMZ, 14.05.1937, No: 225). 1937 yılına gelindiğinde belediye mühendisliği Cumhuriyet Meydanında örülecek duvarların kaç paraya mal olacağı hususunda bir çalışma yapmıştır. Ancak bütçede bu hususta tahsisat mevcut olmadığından Belediye Meclisi'nin 15 Şubat 1938 tarih ve 260 sayılı kararı ile diğer fasıllardan 3.000 lira nakledilmiştir. Bu paranın kâfi gelmeyeceği anlaşıncı 26 Nisan 1938 tarihli toplantıda çeşitli fasıllardan 1.000 lira daha aktarmıştır (ABMZ, 26.04.1938, No: 282). Belediye Meclisi Cumhuriyet Meydanını güzelleştirmek için havuz inşasına da karar vermiş, bunun için bir miktar tahsisat ayırmıştır. Ancak ayrılan para kâfi gelmediğinden 6 Şubat 1939 tarihli Belediye Meclisi toplantısında havuzlar meselesi yeniden gündeme gelmiş ve tartışılmıştır. Nihayetinde tahsisat hususu bütçe encümenine havale edilmiştir (ABMZ, 06.02.1939, No:4). Aynı yılın Mayıs ayında alınan kararlar Cumhuriyet Meydanı ve parklar masrafi adlarıyla bütçeye ayrı ayrı konulmuş olan tahsisatlar birleştirilmiştir. 1.750 lira olarak belirlenmiş olan bu tahsisatın yetersizliği nedeniyle 2.000 lira daha ilave edilerek 3.750 liraya çıkarılmıştır (ABMZ, 23.05.1939, No: 29). 1940 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Meydanı tanzim, tesviyesi ve parklar tahsisatı için açılan 22. faslın 5. maddesine 1.000 lira daha ilave edilmiştir (ABMZ, 01.02.1940, No:1) Öyle anlaşıyor ki Cumhuriyet Meydanı ve parklarla ilgili çalışmalar ilerleyen yıllarda da devam etmiştir.

3- Elektrik İşleri

1928 yılında Elektrik Santral Binası yapılmış idi (Atabek, 1997, s. 242). Elektrik santrali Afyon Vilayeti Özel İdaresi adına kurulmuştu. Şehirde elektrikle ilgili abonelik işlemleri başlatıldığında Hüseyin Haşim Tiryakioğlu Belediye Başkanlığı görevindeydi. Muhasebe-i Hususiye Müdürlüğü elektrik işleri ile ilgili olarak yayınladığı genelgede tesisat döşeyecek elektrikçilerin belge almaları, bunun için belediyeye müracaatla yapılacak sınavı başarmaları gerektiğini duyurmuştur.

Belediye de bir "*Elektrik Şartnamesi*" hazırlamıştır. Bu şartlara aboneler ve binalara tesisat yapacak uzmanlar da uymak zorundaydılar. "*Elektrik Tesisat Müteahhidi*" denilen uzman kişiler belediye veya santral mühendislerinden bir heyet tarafından imtihan edilerek tesisat döşeme yetkisine sahip olabileceklerdir (Son Haber, 25 Temmuz 1929, s.4).

Buna göre elektrik tesisatının planı öncelikle Belediyeye verilecektir. Belediyenin onayı alınmadan tesisat yaptırılmayacaktır (Son Haber, 25 Temmuz 1929, s.4). Tesisat tamamlandığında da belediyeye müracaat edilecek, muayene neticesinde elektrik sistemi yeterli görülürse kontrat imzalanacaktır. Ardından hat açılarak haneye elektrik verilecektir (Son Haber, 30 Temmuz 1929, s.4).

1929 yılı Mayıs ayı sonlarına doğru elektrik şirketi sokak lambalarını yerlerine koymaya başlamıştır (Son Haber, 29 Mayıs 1929, s.1). Nihayetinde de 26 Haziran 1929 günü sokak lambalarına ilk defa kısa süreli elektrik verilerek tesisat denenmiştir (Son Haber, 27 Haziran 1929, s.1). O yıl bitmeden şehre sürekli elektrik verilmeye başlanmıştır (Son Haber, 8 Kasım 1929, s.1)

Şehre elektrik gelmiş olmasına rağmen bütün sokakların aydınlatılması zamanla mümkün olabilmiştir. Şehir merkezinden başlayarak kenar mahallere doğru sokak lambaları konulmuştur. Bu yüzden birkaç yıl daha şehrin bazı mahalleleri gaz lambasıyla aydınlatılmaya devam edilmiştir. 1933 yılı Ağustos ayı içerisinde Örenbağ ve Kubeli mahalleleri de elektriğe kavuşmuştur (Son Haber, 7 Ağustos 1933, s.1).

1933 yılı itibarıyla karanlık sokak kalmamıştır. Belediyenin sokakların aydınlatılması için koyduğu elektrik lambası sayısı 300'e yaklaşmıştır (M.Z, Ekim 1933, s. 287). Bu yıl İstasyon bulvarındaki direkler tamamen ortaya alınmış ve boyanmıştır. Zafer Abidesi civarında bulunan ağaç direkler demir direklerle değiştirilmiştir (Bir Yıl İçerisinde Vilayetimizde Neler Yapıldı, Ekim 1934, 219). Toprak altında kalan kısımları çürüten elektrik direklerinden bazıları değiştirilmiş, bazıları ise sağlamlaştırılmıştır (Son Haber, 14 Mart 1938, s.1).

Bu arada 1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediyeler Kanununun 14. maddesinin 4. bendinin A fıkrası gereğince elektrik tesisatı kurmak ve işletmek hakkı belediyelere verilmiştir. Kanuna göre belediyeler imtiyaz hakkını 40 yılı aşmamak kaydıyla devredebileceklerdir (Resmi Gazete: 14 Nisan 1930, s. 8825). Buna rağmen Afyon Belediyesi bir süre daha santralin yönetimini üzerine almamıştır. Ancak sokak lambaları için ödediği parayı azaltmak istemiş, bu konuda valilik nezdinde bazı teşebbüslerde bulunmuştur (Son Haber, 7 Kasım 1932, s.1).

Elektrik işletmesinin belediyeye devri hem Valiliğin hem Belediyenin gündeminde olmaya devam etmiştir. Ancak, 1938 yılına kadar yürütülen girişimlerden hiçbir sonuç alınamayınca meseleye Nafia Vekili Ali Çetinkaya el atmıştır. Ali Çetinkaya Afyon elektrik müessesesini incelemiş, ıslaha muhtaç olduğu kararına varmıştır. Bunun üzerine Nafia Vekâleti Valiliğe müessesenin ıslah edilmesini, ıslaha imkân bulunmazsa Belediyeye devrini önermiştir. (Haber, 3 Şubat 1938, s.1). Nafia Vekâleti mütehassısları şehre gelerek bir rapor hazırlamışlardır. Bu rapor 30 Ocak 1938 günkü Meclis-i Umumi-i Vilayet toplantısında değerlendirilmiştir. Belediyeye mütehassısların belirlediği 28.396 lira bedel ile elektrik müessesesini satın alıp almayacağına karar verilmiştir (Haber, 31 Ocak 1938, s.1).

15 Şubat 1938 tarihinde toplanan Afyon Belediye Meclisi 10 yılda 10 taksitle ödenmesi kaydıyla satın alma bedelini uygun bulmuştur (ABMZ, 15.02.1938, No:261). Vilâyet Umumi Meclisi de 5 Şubat Cuma günkü toplantısında söz konusu paranın 10 senede belediye tarafından ödenmesini kabul etmiştir (Haber, 7 Şubat 1938, s.1). Elektrik Kurumu 1 Haziran 1938 tarihinde il özel idaresinden alınarak Belediyeye devredilmiştir (Haber, 7 Şubat 1938,s.1; Haber, 17 Şubat 1938, s.1). Devr alınan elektrik müessesesi için toplamda 43.500 lira ödenek ayrılmıştır (ABMZ, 13 Mayıs 1938, No:309).

1938 yılında Afyon İstanbul İstasyonundaki “Tebhirhane” bölgesinde yeni bir santral binası yapılmıştır. Şehirdeki bazı elektrik telleri de yenilenmiştir (Haber, 26 Mayıs 1938, s.1). Bu binanın ihtiyaçları için ihaleler açılmıştır (Haber, 28 Temmuz 1938, s.1).

Elektrik tesisinin ıslahı için Nafia Vekâleti de destek olmuştur. Nafia Vekâleti elektrik mühendislerinden Hüseyin Argüder elektrik tesisi ıslah projelerini yapmak için incelemelerde bulunmak üzere Afyon'a gelmiştir (Haber, 14 Nisan 1938, s.1). Bu doğrultuda belediye elektrik

santralinin takviyesi için yeni bir motor satın almıştır. Motorun montajına 1939 yılı Kasım ayı içerisinde başlanmıştır. (Haber, 27 Kasım 1939, s.1).

1938 yılı itibarıyla şehir gündüzleri saat 12.00'den 14.00'a, geceleri ise 01.30'a kadar elektrikten faydalanmıştır. Cumhuriyet Bayramı gibi milli bayramlarda gündüzleri de elektrik verilmiştir (Yaşar,2007,s. 140). Belediye 1939 yılından itibaren gündüz vakitleri Afyon'a elektrik verilmesini sağlamıştır. İlk defa 11 Ağustos Cuma günü gün boyu şehre elektrik verilmiştir. Bundan sonra sürekli olarak bu usul yürürlükte kalmıştır (Haber, 14 Ağustos 1939, s.1). Böylece buzdolabı, radyo ve küçük sanayi tesisleri düzenli olarak işleyebilme imkânına kavuşmuştur (Haber, 5 Ekim 1939, s.1). Elektrik tesisi ile ilgili çalışmalar bundan sonraki yıllarda da yoğun bir şekilde devam etmiştir. (ABMZ, 1.02.1940, No:2).

4- Temizlik İşleri

Afyon'da şehir içerisindeki eksikliklerden birisi halkın tuvalet ihtiyacını karşılayacağı mekânlardı. Örneğin 1928 yılına ait bir gazete haberinde belediyenin yeni tuvaletler yaptıracağını memnuniyetle öğrenildiği ifade edilmiş, tuvaletlerde akarsu ve musluk bulunmasının önemine işaret edilerek *"herkesin ıbrıkla abdesthaneye gitmekten kurtulmasını rica ederim"* denilmiştir (Son Haber,18 Şubat 1928, s.1). 1928 yılı itibarıyla Belediye Başkanlığı pazar yerinde inşa edilecek tuvalet için ihaleler açmıştır (Son Haber,14 Şubat 1928, s.3; Son Haber,18 Şubat 1928, s.3).

Tuvalet ihtiyacı Haşim Tiryakioğlu'nun Belediye Başkanlığı döneminde de devam etmiştir. Belediye Meclisi üyelerinden Kesrizade Salih Bey 8 Kasım 1933 tarihinde şehir merkezine tuvalet yapılmasını öneren bir karar vermiştir. Belediye Meclisi 9 Kasım 1933 günkü toplantısında meseleyi ele almış, uygun bir yere abdesthane yaptırılmasına karar vermiştir (ABMZ, 09.11.1933, No:49). 1935 yılı itibarıyla şehrin muhtelif yerlerinde 3 adet tuvalet yapılarak faaliyete geçirilmiştir. Bunlar yeterli gelmemiş olacak ki 1936 senesi içerisinde yeni tuvalet yapılması kararı alınmıştır (ABMZ, 13.05.1938, No:309). Kaldırım inşası tahsisatından tasarruf edilen 353 lira 15 kuruş umumi tuvaletler inşası tahsisatına aktarılmıştır (ABMZ, 20.04.1936, No:163).

1939 yılı içerisinde de tuvalet inşasına para ayrılmaya devam edilmiştir (ABMZ, 01.11.1939, No:32). 7 Kasım'da toplanan Belediye Meclisi 2.419 lira 19 kuruşu tuvalet yapımına aktarmıştır (ABMZ, 07.11.1939, No:35). 1946 yılı itibarıyla da istimlak masrafından tasarruf edilen 1.500 lira umumi helalar inşaatına aktarılmıştır (ABMZ, 03.05.1946, No:55).

Diğer taraftan belediye yaptırdığı tuvaletlerin temizliği için personel de görevlendirmiştir. Tuvaletlerin temizliğine bakmak üzere daimi olarak birer bekçi konulması ve bunlara onar liradan yirmi lira ücret verilmesi uygun bulunmuştur. Ancak bütçede böyle bir harcama kalemi mevcut değildi. Bu yüzden tuvaletlerde bekçilik yapacak kişilere üçer aylık ücreti olan 60 liranın masarifi gayri melhuz tahsisatından verilmesi 15 Şubat 1936 tarihli Belediye Meclisi toplantısında kabul edilmiştir. (ABMZ, 15.02.1936, No:153).

Belediyenin temizlikle ilgili bir başka görevi çöp toplamaktır. Çöp toplama işleri Osmanlı Devleti dönemi belediyeçiliğinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında hayvanlar tarafından çekilen arabalar vasıtasıyla gerçekleştiriliyordu. Memleket Hastanesi bitişiğinde belediyenin çöp temizleme hayvan ve arabalarının bulunduğu tanzifat (temizlik) ahır yeri alıyordu (ABMZ, 01.10.1946, No:36). Belediye şehir içerisindeki çöpleri şehir merkezinden uzak mahallere döküyor, şehir yakınlarına çöp dökülmesine müsaade etmiyordu. Şehirden uzak yerlere dökülen çöplerin üzerine de kireç atılarak halk sağlığına zarar verilmesi engellenmeye çalışılıyordu (ABMZ, 01.10.1946, No:33).

Çöp toplama işinde kamyonların devreye girmesiyle bu işte kullanılan at arabaları azalmıştır. 1946 yılı itibarıyla çöp arabası sayısı 17'den 10'a düşürülmüştür. Bu sebeple bütçenin 19. faslının 1. maddesinde yer alan bir ahır ve iki tanzifat çavuşu fazla bulunmuş ve birinin tasarruf edilmesi söz konusu olmuştur. Ayrıca devre dışı bırakılan 7 arabadan 4 arabacının

kadroda tutularak çöp toplayan kamyonlarda istihdam edilmesine, bu yüzden 2.000 lira kadar amele ücretinden tasarruf yapılmasına karar verilmiştir (ABMZ, 11.11.1946, No:73).

Birkaç gün sonra Belediye Meclisine aynı hususta başka bir öneri gelmiştir. Konu belediye kamyonlarından üç tanesinin satışının görüşülmesi sırasında tartışılmıştır. Buna göre 2 kamyonun uygun görülen zamanda satılarak 1 tanesinin temizlik işlerinde kullanılması önerilmiştir. Bu takdirde kamyon çıkmayan mahallelere 7 temizlik arabasıyla 4 merkebin yeterli olacağı değerlendirilmiştir. İlgili karar 15 Kasım 1946 tarihli toplantıda Belediye Başkanlığına sevk edilmiştir (ABMZ, 15.11.1946, No:76).

Memleket Hastanesi bitişiğinde yer alan belediyenin tanzifat (temizlik) ahırı kötü durumda olduğu için halk sağlığını tehdit ediyordu. Hastane etrafında rahatsız edici bir koku ortaya çıkıyordu. Belediye Meclisi 1 Ekim 1946 tarihli toplantısında bu tesisin bulunduğu yerden daha uygun bir mahalle kaldırılmasına karar vermiştir (ABMZ, 01.10.1946, No:36).

Şehir içinde kümes hayvanlarının başboş bırakılması da şehrin temizliğini olumsuz yönde etkiliyordu. 19 Ekim 1946 tarihinde toplanan Belediye Meclisi dâhiliye encümeninin 18 Ekim 1946 tarihli mazbatasını değerlendirmiştir. Bu mazbatada "*Tavuk, hindi, kaz ve emsali kümes hayvanatının sokağa bırakılması yasaktır. Bu yasağa uymayanlardan on liraya kadar ceza alınır*" şeklinde bir madde yer almıştır. Belediye Meclisi bu maddeyi aynen kabul ederek onaylamış ve uygulanması amacıyla başkanlık makamına sevk etmiştir (ABMZ, 19.10.1946, No:59).

5-Sağlık İşleri

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu Belediye Başkanı sıfatıyla şehrin sağlık hizmetlerine katkı sağlamaya çalışmıştır. 1936 yılında toplanan Afyon CHP İl Kongresi yeni bir hastane yapılmasına kararı almış, Tiryakioğlu bu konu ile yakından ilgilenmiştir (Haber, 28 Aralık 1936, s.1). Yeni hastane binasının temeli 30 Nisan 1938 tarihinde Vali Durmuş Evrendilek tarafından atılmıştır. Çiftler mezarlığı civarında yapılan hastane 100 yataklı ve 4 katlı bir şekilde inşa edilmiştir (Haber, 2 Mayıs 1938, s.1).

Belediye bazı branşlardaki doktor eksikliğinin giderilmesi için de çaba göstermiştir. Afyon Memleket Hastanesi'nde ve şehirde çalışan serbest doktorlar arasında göz ve kulak mütehassısın olmamasının yarattığı problem valiliğe iletilmiş, bu alanlarda uzman bir doktorun Afyon'a kazandırılması talep edilmiştir (ABMZ, 01.02.1936, No:142).

Diğer taraftan Afyon'da belediye adına çalışan doktorlar ve sağlık görevlileri de vardı. Nitekim 1940 yılında zührevi hastalıklar için belediyeye ikinci bir doktor alınması konusu gündeme gelmiştir. Ancak, bütçenin yetersizliği nedeniyle bu talep yerine getirilememiştir (ABMZ, 26.04.1940, No: 14)

1939 yılı itibarıyla belediyenin sağlık hizmetleri kadrosu 1 doktor, 1 sıhhat memuru ve 2 ebeden ibaretti. Bu kadro ile belediye kanunları çerçevesinde sağlık hizmeti veriyordu. Belediyenin sağlık personeli esnaf ve fakir hastaların muayenelerini gerçekleştiriyor, çarşı ve umuma açık yerlerin sıhhi durumlarını denetliyor, çocuklara aşı yapıyordu (ABMZ, 04.11.1940, No: 18). Ayrıca belediye bütçesinde her yıl hasta nakli ile fakir ve aciz hastalar için ilaç parası ayrılıyordu (ABMZ, 13.05.1938, No: 309).

1939 yılında belediye doktoru maaşında kısıntıya gidilmiştir. Seneliği 1.980 lira olarak tespit edilen belediye doktoru maaşı Sıhhiye Vekâletinin emirleri üzerine 1.512 liraya indirilmiştir (ABMZ, 23.05.1939, No:29).

1946 yılı itibarıyla Afyon'daki tebhirhane binası (tütsü ve buhar haline getirme yeri) ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte değildi. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Yardım İşleri Dairesi Başkanı Dr. Celal Otman tarafından yapılan teftiş neticesinde tebhirhanenin ilkel bir halde bulunduğu rapor edilmişti. Bu binanın fakir halkın parasız yıkanması, elbiselerinin

etüvden⁷ geçirilmesi, icabında bulaşıcı hastalıklara karşı bir temizleme istasyonu işini görmesi için esaslı bir şekilde tamir ve tadil edilmesine karar verilmişti. Tebhirhane binasının tamiri için 4.572 lira 72 kuruşluk ödeneye ihtiyaç duyulmuştu. Belediye Daimi Encümeni tebhırhaneye ödenek verilmesini onaylamıştı (ABMZ, 11.06.1946, No: yok).

Afyon'da bulaşıcı hastalıklarla mücadele için yeni ve modern bir tebhırhane binası inşası da gündeme gelmişti. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının yazısına istinaden Sağlık ve Sosyal Yardım İl Müdürlüğü 4 Ekim 1946 tarih ve 2011 sayılı tezkere ile belediyeye müracaat ederek tebhırhane yapılmasına katkı sağlamasını talep etmişti. Belediye Meclisi kış mevsiminde çıkması muhtemel olan hastalıklarla mücadele amacıyla bu talebe olumlu yaklaşmıştı. Meclis 15 Ekim 1946 tarihli toplantısında konuyu bütçe ve dâhiliye müşterek encümenine havale etmişti (ABMZ, 15.10.1946, No:43).

6-Mezarlıklar

Belediyenin görevlerinden birisi de şehrin mezarlık ihtiyacının karşılanmasıdır. Hüseyin Haşim Tiryakioğlu şehrin dışında asri bir mezarlık yaptırmak amacındaydı. Belediye meclisinden de bu şekilde bir karar çıkarmıştır (Son Haber, 7 Kasım 1932, s.1). Bu karara istinaden belediye mezarlık yeri aramaya başlamıştır. Belediye Meclisinin 5/6 Şubat 1932 tarihli toplantısında Olucak ve Taşlıdere mevkiileri gündeme gelmişse de buralarda asri ve fenni bir mezarlık yeri oluşturma imkânının mevcut olmadığına karar verilmiştir. Ancak, Kızılburun ve Bolvadin caddesi üzerindeki harman yerlerinin mezarlık yapılması konusunda belediye doktoru ve fen işlerinin muvafakatlerinin alındığı görülmüştür. Fakat Belediye Meclisi şehrin gelişme planına göre mezarlık yerinin ileri bir tarihte belirlenmesine karar vermiştir (ABMZ, 05/06.02.1932, No:3).

Bu arada eski kabristanların arsa olarak satılması da gündeme gelmiştir. Hatta bu hususta Vakıflar Genel Müdürlüğü ile davalık olunmuştur. Afyon Evkaf Müdürlüğünce satılan kabristan arsaları bedelinden %30 ve %50 Afyon belediye hissesi nedeniyle belediye ile Evkaf Müdürlüğü arasında ihtilaf çıkmıştır. Belediye Başkanlığı Evkaf Müdürlüğü aleyhine dava açmıştır (BCA, 30-11-1.0/ 80-27-15, Tarih. 02.0.8. 1933). Belediye Meclisi 20 Nisan 1933 tarihli toplantısında davanın sulh yoluyla çözülüp çözülemeyeceği hakkındaki Vakıflar Müdürlüğünün 9 Nisan 1933 tarih ve 6635/102 numaralı yazısını ele almıştır. Bu teklifin kabulü halinde belediyenin bir kaybı olmayacağına hükmederek Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gönderilecek kişi ile müzakereye girişmek ve neticesini Belediye Meclisine bildirmek üzere Belediye Başkanlığına tam yetki vermiştir (ABMZ, 02.04.1933, No:22).

Meselenin sulh yoluyla halli Evkaf Umum Müdürlüğü tarafından da uygun bulunmuştur. Bu hususta Başbakanlık makamına ve Şura-yı Devlete bilgi verilmiş, Şura-yı Devlet de sulhnameyi inceleyerek uygun bulmuştur. Şurayı Devlet Meclisi tarafından incelenen ve tasdik edilen, Afyon Noterliğince onaylanan sulhname 27 Temmuz 1933 tarihi itibarıyla Başbakanlığa sunulmuştur. 2 Ağustos 1933 tarihinde cumhurbaşkanı ve başbakanın imzalarıyla yürürlüğe girmiştir (BCA, 30-11-1.0/ 80-27-15, Tarih. 02.0.8. 1933).

Belediye mezarlık meselenin sulh yoluyla çözülmesi sonucunda eski kabristanların satışından ilk taksit olarak 7.500 lira almıştır (ABMZ, 04.11.1933, No:44). Vakıfların belediyeye ödediği mezarlık arsası bedeli toplamda 15.500 liradır. Ayrıca su şirketindeki 10.000 liralık hissesini de devretmiştir (Son Haber, 27 Temmuz 1933, s.1). Belediye almış olduğu bu para ile asri mezarlık projesini hızlandırmıştır (Son Haber, 31 Temmuz 1933, s.1). Belediye Meclisi 22 Kasım 1933 tarihli toplantısında asri mezarlık için 25.500 lira para ayrılmasına karar vermiştir (ABMZ, 22.11.1933, No:54).

1934 yılına gelindiğinde Vakıflar İdaresinden nakden alınan para kabristan yapmaya kifayet etmeyeceğinden üç senede ödenmek üzere 25.000 liralık borçlanma anlaşması yapılması hususunda Belediye Başkanlığına yetki verilmiştir (ABMZ, 25.04.1934, No:74).

⁷ Etüv: Eşyadaki mikropları veya ufak böcekleri basınçlı buharla öldürmeye yarayan kazan. Bkz.(Etüv, 2025).

Mezarlığın inşasından sonra talepler doğrultusunda asri mezarlıktaki mezar yerlerinin satış rakamlarının da belirlenmesi gerekiyordu. 11410 sayılı Mezarlıklar Nizamnamesinin otuzuncu maddesine uygun olarak bütçe ve dâhiliye encümenlerince ortaklaşa hazırlanan fiyat tarifesi 12 Şubat 1935 tarihinde Belediye Meclisinde değerlendirilerek onaylanmıştır (ABMZ, 12.02.1935, No:92). Mezarlık tarifesine göre aile mezarlıkları ve tek kişilik mezarlık için fiyatı belirlenmiştir (ABMZ, 01.02.1936, No:136). Ancak 14. paftada mezarlık fiyatları çiçeklik yanında bulunması veya yokuşta yer almasına göre farklılık arz etmiştir. Buna göre 14. paftanın camekâna giden şose ile aynı paftanın camekâna varmadan yukarı doğru giden şoseleri üzerindeki birinci sıra mezarlardan 20'şer, ikinci sıra mezarlardan 15'er, aynı paftanın diğer şoseler üzerindeki birinci ve ikinci sıralarından 15'er ve bunlardan başka kalan kısımlardan 10'ar lira ücret alınması uygun bulunmuştur (ABMZ, 08.02.1936, No:148). 15 Şubat 1936 tarihli meclis toplantısında da abide etrafındaki birinci sınıf aile mezarlarından 60 lira, şahsi mezarlıklardan 20'şer lira alınması, diğer şahsi mezarlardan da bulundukları paftadaki aile mezarları ücretinin üçte birinin alınması uygun görülmüştür (ABMZ, 15.02.1936, No:151).

Mezarlıklar Nizamnamesinin otuz ikinci maddesine uygun olarak hazırlanan talimatnamede ölülerin yıkanması, kefenlenmesi, mezarlığa kadar götürülmesi, mezar açılması, kapatılması ve 1580 sayılı belediye kanununun 70.maddesinin 8.fıkrasına göre belirlenmiştir. Nizamnamade mezarlar için alınacak bakım parası, isteğe bağlı çiçek ücreti, mezarlık idaresinin kadrosu ile görev ve yetkileri belirlenmiştir (ABMZ, 12.02.1935, No:93).

Belediye Meclisi 8 Kasım 1935 tarihli toplantısında hastanede vefat edip fukaradan sadece 1 lira nakliye ücreti alınması ve mezarlıkta onlara ücretsiz yer ayrılmasını kararlaştırmıştır (ABMZ, 08.11.1935, No:127). Belediye Meclisinin bir başka toplantısında Afyon'da ikamet etmediği halde burada vefat edenlerin cenazelerinin defnedilmesi ve mezarlarının inşası için bütçe ayırmıştır (ABMZ, 15.02.1936, No:150).

Belediye cenaze otomobili satın almayı da planlamıştır. Ancak bütçede cenaze otomobili için tahsisat ayrılmamıştı. Bu yüzden Belediye Meclisi 15 Kasım 1935 tarihli toplantısında masarifi gayri melhuze faslına 2.000 lira aktarılmasına karar vermiştir (ABMZ, 15.11.1935, No:133).

Mezarlıktaki su ihtiyacını karşılamak amacıyla su motoru satın alınması da gerekiyordu. (ABMZ, 01.02.1936, No:139). Su motoru için 1.000 lira aktarılmasına 8 Şubat 1936 tarihli Belediye Meclisi toplantıda karar verilmiş, kuyunun faaliyete geçmesi temin edilmiştir (ABMZ, 08.02.1936, No:146).

Numune fidanlığı su belediyenin asri mezarlık için yaptırdığı sulama tesisatına yarı yarıya ortak olmak istemiştir. Fidanlık idaresi motor dairesi, motor ve su boruları tesisatı için harcanan paranın yarısını ödemeyi teklif etmiştir. Belediye Meclisi konuyu değerlendirmiş, belediyenin menfaatine olduğu kararına varmıştır. Diğer bütün giderlere de katılması kaydıyla ortak bir nizamname hazırlanmasına karar verilmiştir.(ABMZ, 25.05.1937, No: 228)

Yakınlarının mezarlarını düzenlemek isteyen kişiler de belediyeye müracaat ederek mezarlıktaki sudan ücreti mukabilinde faydalanmak istemişlerdir. Belediye Daimi Encümeni konuyu değerlendirmiş, aile mezarlarının inşasında 50, şahıs mezarlarının inşasında 25 kuruş su parası alınmasını önermiştir. Bu öneri Belediye Meclisinin 1 Şubat 1938 tarihli toplantısında onaylamıştır (ABMZ, 01.02.1938, No:252).

1937 yılı bütçesinde mezarlık masraflarına ayrılan tahsisat yetmediği için ilave bütçe aktarılmıştır. Mezarlık bekçisine yapılacak ahşap çatı ve camekân için 1.000 liraya daha ihtiyaç olduğundan uygun bir fasıldan aktarım yapılması hususu 1 Kasım 1937 tarihli toplantıda ele alınmıştır (ABMZ, 01.11.1937, No: 240). Bu paranın aktarımı kararı 9 Kasım 1937 tarihli Belediye Meclisi toplantısında alınmıştır (ABMZ, 09.11.1937, No: 243).

15 Şubat 1938 tarihli Belediye Meclisi toplantısında asri mezarlıktaki fakir mezarlarının yapımı tamamlanamadığı için bütçeden ek tahsisat aktarılmıştır (ABMZ, 15.02.1938, No:260).

1940 yılına gelindiğinde mezarlıktaki çiçek camekanının genişletilerek tamir ettirildiği, fakir mezarlarının yapıldığı görülmüştür (ABMZ, 04.11.1940, No:18).

Havaların soğuması nedeniyle çiçek yetiştirmeye devam edebilmek için mezarlık camekanının ısıtılması gerekmiştir. Bunun için 15 ton çam odunu alınması gündeme gelmiştir (ABMZ, 15.10.1946, No:46 encümeni). Bu amaçla bütçeye 1300 lira eklenmesi önerilmiştir. Belediye Meclisi 19 Ekim 1946 tarihli toplantısında bu iş için 1.300 lira aktarma kararını onaylamıştır (ABMZ, 19.10.1946, No:60).

Belediye Meclisi 3 Mayıs 1946 tarihli toplantısında Garipler Mezarlığında bir dellaliye mahalli oluşturulmasına, bitişiğine de küçük dükkânlar yaparak eşya pazarı kurulmasına karar vermiştir (ABMZ, 03.05.1946, No: yok).

7-Yollar ve Kaldırımlar

Haşim Tiryakioğlu'nun Belediye Başkanlığı zamanda şehir içerisindeki yol ve kaldırımların inşasına imkânlar zorlanarak önemli miktarda paralar ayrılmıştır. Tiryakioğlu'nun Belediye Başkanlığına seçildiği günlerde yerel basında Kadınana Caddesi etrafına binaların yapılması önerilmiş, caddenin bu haliyle metruk durumda bulunduğu belirtilerek *“Bugünkü manzarası ile eski mezarlardan pek çok farklı değildir.. Bu cadde layık olduğu umrana biran evvel mahzar olursa, şehrin kadim binaları içinde nefis bir eser olan İmaret Cami ile bahçesi gibi güzel bir müntehaya malik olduğu için kıymet ve ehemmiyet balater (vurucu) olacaktır”* denilmiştir (Son haber, 17 Haziran 1929, s.1).

Görüldüğü üzere caddelerin yeni binalarla mamur hale getirilmesi belediyecilik anlayışı içerisindeydi. Bu sebeple 1932 yılında Afyon İstanbul İstasyonu caddesinde 10.000 liraya mal olacağı düşünülen Adliye Binası yapılmaya başlanmıştır (Son Haber, 14 Temmuz 1932,s.1). PTT Müdürlüğünün talebi üzerine de 8 Şubat 1937 tarihinde Afyon Belediye Meclisi toplantısında Kadınana Caddesindeki belediyeye ait 800 metrekairelik arsanın 500 lira karşılığında PTT binası yapılması amacıyla satılması kabul edilmiştir (ABMZ, 08.02.1937, No:196). PTT binası 1938 yılında yapılmıştır (PTT172YHV, 2025).

Yollarla ilgili çalışmalara gelince 1933'de Kadınana Caddesi üzerinde yolcu bekleme durağı faaliyete geçirilmiştir. Bunun için Namık Kemal Mektebi önünde bulunan özel idareye ait metruk kabir arsası istimlak edilmiştir (Son Haber, 16 Şubat 1933, s.1). Belediyenin 1935 tarihli 5 yıllık planında da yeni duraklar yapılması yer almıştır (ABMZ, 13.05.1938, No:309).

1933 yılı itibarıyla Uzun Çarşıya döşenen kaldırımlar için esnaftan bir defada ödenmek şartıyla Kaldırım Vergisi istenmiştir. Bu durum esnafı rahatsız etmiş, konu Belediye Meclisinde de değerlendirilmiştir (ABMZ, 13.05.1933, No:34).

Cumhuriyetin 10.yılı vesilesiyle kaleme alınan Taşpınar Dergisinde yer alan M.Z imzalı “Cumhuriyetten Sonra Afyon Şehri” başlıklı yazıda şehirdeki imar faaliyetlerinden övgüyle bahsedilmiştir. Kadınana önünden geçen Bolvadin Bulvarı ile Çocuk Parkına giden yol yeniden açılan caddeler olarak zikredilmiştir. Düzeltilen ve parke döşenen yollar ise Yukarı Pazar Caddesi, Yemişçiler İçi, Uzun Çarşı, belediye önündeki cadde, İstanbul İstasyonu Bulvarı olarak gösterilmiştir. Makalede belediye hizmetleri hakkında da dikkat çekici şu ifadeler kullanılmıştır: *“Afyon bu zamana kadar, İmparatorluğun hiçbir devrinde İstanbul İstasyonu bulvarı gibi temiz, muntazam sık ağaçlı bir yol görmedi. Çarşılarından küçük bir sendeleme olmadan rahatça yürüyebilirsiniz. Ne toz belası, ne çamur derdi yoktur. Muntazam parke döşeli yolları belediyenin arzözlü her gün sularlar. Saraçlar içi ile Semerciler içi de bu sene yapılacaktır”*(M.Z, Ekim 1933, s.288).

Belediye Meclisinin 1 Kasım 1934 tarihli kararında Kadı Hamamının karşısındaki dükkânların istimlak edilerek şehir planına göre bir cadde açılması konusunu ele alınmıştır (ABMZ, 01.11.1934, No:79). 1935 yılında ise Uzun Çarşının Bey Çeşmesine kadar uzatılması için istimlak kararı verilmiştir. (ABMZ, 13.05.1938, No:309).

Haşim Tiryakioğlu Belediye Başkanı olarak şehir içerisine kağnı girmesini yasaklamıştır. Gürültü çıkararak halkı rahatsız eden ve yolları bozan kağnı arabalarının şehir içerisine sokulmaması 18 Nisan 1935 tarihli Belediye Meclisi toplantısında oy çokluğuyla kabul edilmiştir. 1 Kasım 1935 tarihinden itibaren kağnı ile şehre girenlerden birinci defasında beş, ikinci defasından on lira ceza alınmasına, keyfiyetin gazete ve münadi vasıtasıyla şehir halkına vilayete bağlı köy, nahiye ve kazalara ve civar komşu vilayetlerine ilan edilmesine ittifakla karar verilmiştir (ABMZ, 18.04.1935, No:105).

1935 yılında belediyede 5 yıllık bayındırlık programı yapılmıştır. Buna göre 1936'da İstanbul İstasyonunun şehir planına uyması için ikinci bir caddenin açılması, Hıdırlık'ta Taşpınar'dan Deper çeşmesine kadar yapılacak yolun yarısının bitmesi, Karaman caddesinin düzeltilmesi, Kadınana caddesi üzerindeki köşe dükkânların kamulaştırılması, ev çıkıntılarının kaldırılması, kalenin doğuya bakan kısmının yeşillendirilmesi kararlaştırılmıştır.

İmaret Caminin etrafında park yapılması gündeme alınmıştır. Hıdırlık yolunun kalan yarısının yapımı ve kaldırım döşenmesi planlanmıştır. 1938 yılı için ise Abide meydanından kaleye gidecek caddenin yapımı için gerekli kamulaştırmanın yarısının gerçekleştirilmesi, caddenin doğu yönünden açılmaya başlanması kararlaştırılmıştır. Akarçay'da sandal gezintileri yapılabilmesi için duvar ve bentlerin inşası öngörülmüştür. 1939 yılı programında da kaleye asansör yapılması, yollarının düzeltilmesi, ağaçlandırılması, park ve çay bahçesi inşa edilmesi kararlaştırılmıştır.

Beş Yıllık Planı konu alan raporda yapılan işlere de değinilmiştir. Buna göre Yukarı Çarşının tanzim ve genişletilmesi kısmen gerçekleştirilmiş, Hıdırlık yolunun kalan kısmının açılması ve kaldırım yapılması işlemi buradaki suyollarının tamirinin tamamlanmasına bırakılmıştır. Hıdırlık kısmen ağaçlandırılmış, Karaman Caddesi istimlakı yapılmış, Kadınana Caddesi'nin hükümet karşısındaki dükkânlar istimlak edilmiş, caddenin sonundaki çıkıntı planın tadilinin ikmaline bırakılmış, kale de kısmen ağaçlandırılmıştır (ABMZ, 13.05.1938, No:309).

Bilindiği üzere binaların yüksekliği konumuna göre belediye tarafından belirlenir. Bu anlamda Afyon Belediye Meclisi 3 Ocak 1938 tarihinde yapmış olduğu toplantıda Çavuşbaşı, Viranbağ mahallesi kenarları ile diğer kenar mahallelerde münferit binalara 1 kat, ikinci sınıf yerlerde ki binalara da 2 kat izni vermiştir (ABMZ, 03.01.1938, No:246).

1937 yılı itibarıyla hükümet binasından güdük minareye kadar İstanbul İstasyonuna giden caddesinin uzatılması kısmen yapılmıştır (ABMZ, 13.05.1938, No:309) 1939 yılı içerisinde kaldırımlarda kullanılacak parke taşı alımı işlemi gerçekleştirilmiştir. Halkevi sokağındaki yaya kaldırımları parkeye dönüştürülmüştür. Yoncaaltı Camii önündeki Arnavut kaldırımı parke ile değiştirilmiştir. Kadı Hamamı civarındaki Yağcılar Çarşısı arka sokağı tesviye edilerek Arnavut kaldırımına dönüştürülmüştür. Köşedeki bir ev mal sahibinin rızasıyla istimlak edilerek cadde genişletilmiştir. Ayrıca Kadı Hamamı karşısındaki adanın istimlakı yapılarak yollar genişletilmiştir (ABMZ, 01.11.1939, No:32).

Anıtpark tanzim ve tesviye edilerek etrafında açılan yollara parke taşı ve yaya kaldırımlarına karo taşı döşenmiştir. Parkın etrafına duvar, demir parmaklıklar, havuzlar, su kanalları ve çiçeklendirme çalışmaları yapılmıştır. Belediye binası arkasında ve yanlarında yollar açılmış ve buraların tanzim ve tesviyesi işleri gerçekleştirilmiştir. Şehrin gelecek planında gözüken “Yeşil Yol” için lüzum eden istimlak işlemleri yapılarak kaldırımları döşenmiştir (ABMZ, 04.11.1940, No:18).

8-Hayvan Pazarı ve Mezbahane

Şehirlerin et ihtiyacının karşılanması için şehir yakınında hayvan pazarı bulunması gereklidir. Haşim Tiryakioğlu, Belediye Başkanlığı döneminde hayvan pazarını uygun bir yere taşımayı planlamıştır. Nitekim 3 Şubat 1932 tarihli Belediye Dâhiliye Encümeni mazbatası hayvan pazarı yapılacak yerle ilgilidir. Mazbatada Hayvan Sağlık Zabıtası Talimatnamesinin 31.maddesine atıf yapılarak hayvan pazarının mezbahane civarında bulunması gerektiği

belirtilmiştir. Ancak mezbahane civarındaki araziye kolordu tarafından askeri hastane yapılması düşünüldüğünden buradan vazgeçilmiştir. Taşınması planlanan dört direkli mezarlığı arazisine hem odun pazarı hem de hayvan pazarı kurulmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir (ABMZ, 05/06.02.1932, No:5).

Hayvan pazarının yerinin belirlenmesi şehrin gelişme planlarının netleşmesiyle ilişkilendirilmiştir. Ancak 1935 yılı itibarıyla daha önemli addedilen Akarçay mecrasının değiştirilmesi ve şehrin bir kısmına ait planda değişiklik yapılması nedeniyle hayvan pazarı tamamlanamamıştır (ABMZ, 13.05.1938, No:309) 1937 yılında belediye mühendisliği hayvan pazarı için rapor, proje ve fenni şartname hazırlamıştır. 14 Mayıs 1937 tarihli Belediye Meclisi toplantısında 19.789 lira 68 kuruşluk keşifname ve krokisi ile buna ait şartname görüşülerek kabul edilmiştir. 1936 yılı bütçesinden tasarruf edilen paralarla yapılamayan işlere ait tahsisatların hayvan pazarı inşaatı ve istimlakı için ayrılması uygun görülmüştür. Buna göre çeşitli fasıllardan tasarruf edilen toplam 11.521 lira, 29. faslın birinci maddesi olan hayvan pazarı tahsisatına aktarılmıştır. Yine hükümetin odun yerine kömür yakılmasını teşvik eden yaklaşımlarından dolayı odun pazarına ayrılan para da hayvan pazarı inşasına aktarılmıştır (ABMZ, 14.05.1937, No: 225).

Belediye hizmetleri içerisinde mezbahane de yer almaktadır. Belediye 1928 yılı itibarıyla fenni bir mezbahane yapmaya karar vermiştir. 21 Nisan 1928 tarihinde kapalı zarf usulüyle bir ihale de açmıştır (Haber Gazetesi, 5 Nisan 1928, s.1). Bu çabalar neticesinde bir mezbahane yapılmış, ancak o da ihtiyaca cevap verememiştir.

Bu sebeple 1937 yılına gelindiğinde mezbahane yapılması yeniden gündeme gelmiştir. Belediye Başkanı Hüseyin Haşim Tiryakioğlu 8 Şubat 1937 tarihli meclis toplantısında Akarçay kenarında mezbahane yapılmasını önermiştir. Başkan 1936 yılı bütçesine sucuk evi için konulan 6.500 liranın mezbahane inşasına tahsisini, mevcut mezbahane de sucuk evine çevrilmesini istemiştir. Ona göre yeni mezbahane üzerine sucuk kurutma yeri de yapılmalıdır. Belediye Başkanı tasarruf edilecek olan 6.500 liraya 5.000 lira daha ilave edilmesi durumunda hem mezbahane hem de sucuk evi inşasının tamamlanabileceği düşüncesindedir. Bu yüzden gelecek sene bütçesine 5.000 lira tahsisat konulmasını önermiştir.

Belediye Meclisi 26 Nisan 1934 tarih ve 2/411 sayılı mezbahane yapı nizamnamesinin 28. maddesinde mezbahanelerin bir katı geçmemesi şartının getirildiği, üzerine başka herhangi bir amaç için inşaat yapılmasına izin verilmediği gerekçesiyle öneriyi reddetmiştir. Bütçe durumu nedeniyle eski mezbahane kullanılmaya devam edilmesi ve mevcut 6.500 lirayla bir sucuk evinin yapılmasına ittifakla karar vermiştir (ABMZ, 08.02.1937, No:197).

Mezbahane vergisi de Belediye Meclisinin sıklıkla gündemine gelmiştir. 5/6 Şubat 1932 tarihli encümen toplantısında 1932 senesi için verginin düşürülmesi gündeme gelmiştir. Ancak bütçe durumu nedeniyle indirimle gidilemeyeceği, sonraki yıl değerlendirilebileceği kararı verilmiştir (ABMZ, 05/06.02.1932, No:4). 1937 yılında kasap esnaf cemiyeti bu hususu yeniden gündeme taşımıştır (ABMZ, 15.02.1938, No:258).

Kasap esnafı vergilerin yüksekliği nedeniyle belirlenen et fiyatlarının yeterli olmadığını iddia etmiştir. 1938 yılı itibarıyla koyun için 80, sığır için 150 kuruş mezbahane vergisi ödendiğinden, sığırdan 27 ve koyundan 10 kuruş nakliye ücreti alındığından şikayet etmiştir. Yüksek zephiye (kesim) vergisinin yanında nakliye ücreti de ödemenin kendilerini güç duruma soktuğunu, bu yüzden zephiye vergisinin düşürülerek nakliye ücretinin kaldırılmasını talep etmiştir. Konu Belediye Meclisinin 1 Şubat 1938 tarihli toplantısında ele alınarak bütçe encümenine havale edilmesi kararı çıkmıştır (ABMZ, 01.02.1938, No:250). Kasap esnafının şikâyetçi olduğu bir başka husus da muhtaç asker ailelerine yardım kanunu gereğince alınmakta olan %50 nispetindeki vergidir. Kasaplar bu verginin kaldırılmasını istemişlerdir (ABMZ, 11.06.1946, No: yok).

Bu arada Belediye Meclisi 23 Mayıs 1939 tarihli toplantısında mezbahane kesim işlerinin ihale yoluyla yaptırılması meselesini tartışmıştır. Daha zahmetli ve masraflı olan maaşlı ücretli kesici usulünden vazgeçerek ihale usulüne geçmeyi uygun bulmuştur (ABMZ, 23.05.1939, No:29).

Mezbahannede kesilen etlerin taşınmasını kolaylaştırmak için girişimler de yapılmıştır. İngiliz inşaat heyetinden satın alınan kamyonlardan bir tanesinin mezbahane et naklinde kullanılması Belediye Başkanı tarafından önerilmiştir. İki beygir arabasıyla yapılan et nakli nedeniyle piyasaya vaktinde et yetiştirilememesi, nakliye ücretinin fazlalığı bu önerinin gerekçeleridir. Belediye Meclisi 15 Kasım 1946 tarihli toplantısında teklifi onaylamıştır (ABMZ, 15.11.1946, No:81). Konuya kalıcı çözüm için mezbahane et nakli için kamyon satın alınması gündeme gelmiştir. Bunun için 1946 yılı bütçesine konulan 150 lira yeterli olmadığından 2.500 lira ilave edilerek 2.650 liraya çıkarılmasına karar verilmiş ve 1947 bütçesine kaydedilmiştir (ABMZ, 11.11.1946, No:72).

9-Sebze Hali

Şehrin önemli ihtiyaçlarından birisi de sebze halidir. Şehir planına göre Vakıflar Müdürlüğünce Ot Pazar Camii yanında bir sebze hali yapılması planlanmıştır. Vakıflar Müdürlüğü belediye ile işbirliği içerisinde sorunu çözmek istemiştir. Belediye de meseleye olumlu yaklaşmıştır. Evkaf Umum Müdürlüğünce Afyona gönderilen memurlar belediyeye ait Ot Pazar Camiinin arkasındaki metruk arsaya bir sebze hali yapılmasını muvafık görmüşlerdir. Bu durumda Ot Pazar Camii bitişiğinden itibaren Kadı Hamamına kadar olan dükkânların istimlakı lüzumu ortaya çıkmıştır. Bununla bağlantılı olarak belediye evkaf idaresiyle görüşmüş, belediye çarşının genişletilmesi için dükkânları istimlak etmeye karar vermiştir. Belediyece yapılan çalışmalar istimlak bedelinin tahminen 20.000 lira civarında olacağını göstermiştir. Bundan başka Kadı Hamamına giden sokağın evkaf idaresine verilecek arsaya ilave edilmesi gerektiği şehir planından anlaşılmıştır. Kadı Hamamının karşısındaki dükkânların istimlak edilerek şehir müstakbel planına göre yukarıya doğru bir cadde açılması lüzumu da ortaya çıkmıştır. Evkafa ait dükkânlarının istimlak bedeli belediyeye ait arsa bedelinden daha yüksek olduğu için evkaf idaresi belediyeden para talep etmiştir.

Bu şartlarda belediye bu işten maddi olarak zarar görse bile bir sebze haline olan ihtiyacı ve o civardaki çarşının imar planına göre tanzim ve genişletilmesinin temini dolayısıyla olumlu bakmıştır. Meclis namına hareket etmek üzere daimi encümenine yetki vermiştir (ABMZ, 01.11.1934, No:79).

Belediye Daimi Encümeninin girişimlerine Vakıflar Genel Müdürlüğü her hangi bir cevap vermemiştir. Bunun üzerine Belediye Meclisi üyelerinden Hamdi Coşkun bir yazılı teklif sunmuştur. Buna göre şehir sebze ve meyve haline büyük ihtiyaç duymaktadır. Bu halin yapımı için gerekli olan 50-60 bin lirayı 1935 yılı bütçesinden temin etmek mümkün değildir. Vakıfları beklemeden bu işin bir kuruma yaptırılarak inşaat bedelinin gelecek seneler bütçelerine konulması uygun olacaktır. Belediye Meclisi takririni tartışarak 11 Nisan 1935 tarihinde bütçe encümenine havale etmiştir (ABMZ, 11. 04.1935, No:104).

18 Nisan 1935 günü toplanan Belediye Meclisi bütçe encümeninin raporunu ele almıştır. Biran evvel sebze halinin inşasını temin için Belediye Başkanına yetki vermiştir. Belediye Başkanı Haşim Tiryakioğlu ise bir bankadan kredi çekerek sebze halini yaptırmayı uygun bulmuştur (ABMZ, 18.04.1935, No:106).

Bu çerçevede sebze hali inşaatı işi Terakki Servet Bankasına verilmiştir (ABMZ, 15.11.1937, No:133). Hal binası 9 Ekim 1936 tarihinde tamamlanarak hizmete girmiştir (Haber, 12 Ekim 1936, s.1). Sebze hali bütün inşaat ve tesisat masraflarıyla birlikte 94.036 lira 46 kuruşa tamamlanmıştır (ABMZ, 30.04.1937, No:213). 60 dükkân, 13 oda ve pazaryerlerinden oluşan (Haber, 12 Ekim 1936, s.1) binanın ortasında bir küre ve yeşil alan, yeşil alanların çevresinde de dükkânlar yapılmıştır. Dükkânların yer aldığı bölüm L biçiminde olup yoğurt, peynir ve sebze esnafı için ayrılmıştır (İlgar,1991, s.53).

Sebze hali faaliyete geçtikten sonra beşinci fasıldaki sergi pazar memurluğu bütçesi kaldırılmıştır. Zira sebze hali yapılmış olduğu ve bu hal haricinde sergi açılması yasaklandığından bu memurluk da lağvedilmiştir. Bunun yerine yeni yapılan hal binası için 360 lira tahsisatla bir memur ve 240 lira tahsisatla bir hal kâtibî kadrosu ihdas edilmiştir (ABMZ, 15. 05.1936, No:181).

Belediye sebze hali için Terakki Servet Bankası'ndan çektiği krediyi taksitler halinde ödemiştir. 1939 yılında 30.000 lira taksitin sadece 15.000 lirasını ödeyebilmiştir. 1940 yılı bütçesinde sebze hali 3'üncü taksiti için konan 30.000 liraya ilaveten 2'nci taksit bakiyesi olarak 15000 lira daha ayrılmıştır (ABMZ, 30.04.1940, No:16).

Öte yandan sebze halinden alınan vergiler nedeniyle pazarcı esnafı ile belediye arasında problemler yaşanmıştır. 11 Haziran 1946 Salı günü gerçekleşen Belediye Meclisi toplantısında bu konu da görüşülmüştür. Bu anlamda hal memurunun 15 Nisan 1946 tarihli tezkiresi ele alınmıştır. Bu tezkerede sebze halindeki yer sergilerini işgal etmekte olan sergicilerin yola cephe kısımdan 1 veya 2 metre kare yer işgal etmek suretiyle arka tarafı tamamen boş bırakarak 24 kuruşla 10 ila 15 metre karelik sergiyi sahiplenmek istedikleri belirtilmiştir. Esnafın kullanmadıkları arka taraflar için ücret ödemek istemedikleri anlaşılmıştır. Belediye Hal Memuru arka tarafların boş kalmasındaki sakıncalara da dikkati çekerek boş alanları da kapsayacak şekilde günlük maktu ücret alınmasını teklif etmiştir. Belediye Meclisi konuyu değerlendirerek bütçe encümeni ve diğer ilgili encümenlere havale etmiştir (ABMZ, 11.06.1946, No:5).

Encümenler son şeklini verdikleri önergelerini meclise sunmuşlardır. Belediye Meclisi 21 Haziran 1946 günkü toplantısında konuyu ele almıştır. Buna göre 2,5 metre cephe ve 30 metre derinliğindeki sergi yerlerinden alınacak vergi tarife gereğince her metre kareden 8 kuruş belediye vergisi ve bunun %50'si oranında muhtaç asker ailelerine yardım için 4 kuruş olmak üzere ki toplam 12 kuruştur. Bu durum esnafla belediye arasında ihtilafa yol açmaktadır. Encümenler cepheden itibaren üç metre derinliğe kadar tam vergi tarifesini, üçüncü metreden sonrası için yarım tarife uygulanmasını, fırın arkasındaki yerde fırına gelip geçme hakkı olmak dolayısıyla bu yerden maktuen 80 kuruş belediye vergisi ve %50 asker ailelerine yardım resmi alınmasını önermişlerdir. Belediye Meclisi bu önerileri uygun bulmuş ve onaylamıştır (ABMZ, 21.06.1946, No:16).

10- Pazarlar

Erkek nüfusun savaşlarda azalması kadınların iş hayatına atılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum ev kadınlarının ürettikleri ürünleri pazarda satmalarına yol açmıştır. Böylece Türkiye genelindeki il ve ilçelerde kadınlar pazarı kurulmaya başlamıştır. Afyon'daki kadınlar pazarında zamanla kadınların evlerinde ürettikleri ürünlerin dışındaki diğer ürünler de satılmaya başlamıştır. Diğer ürünlerin satılması pazarın kuruluş amacının dışında olduğu için konu Afyon Belediye Meclisi'ne intikal etmiştir. 1 Şubat 1932 tarihli Belediye Meclisi toplantısında Yüzbaşızade Hamdi Bey bu pazarda ev sanayii dışında kalan ürünlerin satışının yasaklanmasına dair bir önerge vermiş, Belediye Meclisi meselenin hukuki boyutunun Hukuk Müşavirliğinden sorularak hareket edilmesi kararını almıştır. (ABMZ, 09.02.1932 No:1). Konu 15 Şubat 1932 tarihli Belediye Meclisi toplantısında yeniden gündeme gelmiş ve Hukuk Müşavirliğinin görüşü de dikkate alınarak kadınlar pazarında kadınlar tarafından üretilebilen gömlek, çevre ve emsali gibi eşyaların dışında emtia satılmamasına karar verilmiştir (ABMZ, 15.02.1932, No:10).

Kadınlar pazarındaki dükkânlarda zamanla değer artışı söz konusu olmuştur. Bu yüzden bazı esnafların mevcut dükkânlarını kadınlar pazarındaki dükkânlarla değiştirmek için belediyeye müracaatları söz konusudur. Örneğin Çavuşbaşı Mahallesinden Keseroğlu Ahmet Efendi, Gökçe Mahallesinden İmamoğlu Hacı Ahmet kızı Hacer ve Karakatip Mahallesinden Buharalıoğlu Salih Efendi 1933 yılı içerisinde eski bedesten civarındaki dükkânlarını belediyenin kadınlar pazarındaki dükkânlarıyla değiştirmek için dilekçe vermişlerdir. Bu dilekçeler dâhiliye encümenine havale edilmiştir (ABMZ, 04.11.1933, No:41,42,43) Dâhiliye Encümeni bu üç kişinin talebi hakkında incelemelerini tamamlayarak 7 Kasım 1933 tarihi itibarıyla raporunu sunmuştur. Rapor 9 Kasım 1933 tarihli Belediye Meclisinde değerlendirilmiştir. Buna göre dükkân

sahiplerinin rızası da alınarak, kıymet farkı alınıp verilmek suretiyle Belediye Başkanlığı meselenin çözümünde yetkilendirilmiştir (ABMZ, 09.11.1933 No:46).

1938 ve 1939 yıllarında Kadınlar Pazarı bölgesinde park yeri için istimlak çalışmaları yapılmıştır. 15 Kasım 1938 tarihli Belediye Meclisi toplantısında 1.055 lira 91 kuruş kadınlar pazarında Yukarı Pazar park yeri istimlakı için para aktarılmasına karar verilmiştir (ABMZ, 15.11.1938, No:316). Aynı iş için 1939 yılında da 1.055 lira 94 kuruşun tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır (ABMZ, 07.11.1939, No:35). Ayrıca kadınlar pazarında bir müzayede mahalli (Dellaliye mahalli) olmak üzere bir bina yapılmıştır (ABMZ, 01.10.1946, No:34).

Kadınlar Pazarına bakan meskenlerin sahipleri de evlerinin bir kısmını dükkâna çevirmek için belediyeye müracaat etmişlerdir. Bu hususta Sinan Paşa Mahallesinden Emin Çiybal ile kardeşi Ahmet Çiybal'ın taleplerini örnek olarak gösterebiliriz (ABMZ, 01.10.1946, No:34).

Belediye Meclisi toplantılarında pazar yerlerinde huzuru bozanlarla ilgili konular da gündeme alınmıştır. Kesrizade Salih ve arkadaşları tarafından pazar yerlerinde huzuru bozan kişilerin cezalandırılmasına yönelik bir önerge verilmiştir. Bu önerge Belediye Meclisinin 22 Nisan 1933 tarihli toplantısında ele alınmıştır. Sonuç olarak bu gibi kişilere belediyelerin ceza vermeleri kanuni olmadığından polis memurları ve belediye zabıtasının tutanak tutarak belediyeye iletmesi uygun bulunmuştur (ABMZ, 22.04.1933, No:20).

Tiryakioğlu döneminde Yağcılar Çarşısı da yapılmıştır. Evkaf Müdürlüğü Zincirli Hanı 1.000 liraya satılığa çıkarmıştır.. 1 Şubat 1936 tarihli Belediye Meclisi toplantısında haşhaş yağlarının bir yerde satılması için bu binanın satın alınması gündeme gelmiştir. Ancak yetersiz bütçe nedeniyle bu alım gerçekleşmemiştir (ABMZ, 01.02.1936, No:145). Ardından 22 Haziran 1938 tarihinde Sebze hali karşısında Kadı hamamı civarında yağcılar halinin temeli atılmıştır (Haber, 23 Haziran 1938, s.1). 1939 yılı itibarıyla Kadı Hamamı civarındaki Yağcılar Çarşısı faal idi (ABMZ, 01.11. 1939, No:32).

Haşim Tiryakioğlu, şehrin yakacak ihtiyacının temin edildiği odun ve kömür pazarı meselesine de çözüm bulmaya çalışmıştır. Belediye Meclisi, 5/6 Şubat 1932 tarihli toplantısında dört direkli mezarlığı arazisine odun pazarı kurulmasının uygun olacağına karar vermiştir (ABMZ, 05/06.02.1932, No:5). Ancak söz konusu odun pazarının 1934 yılına gelindiğinde hala yapılamamış olduğu anlaşılmaktadır. Zira odun ve kömür satanlar için uygun bir yer bulunması Belediye Meclisi toplantılarının gündemini oluşturmuştur (ABMZ, 14.02.1934, No:65).

1935'de belediyede 5 yıllık bayındırlık programı yapılmıştır. Bu programda da odun pazarları yapılması kararı alınmıştır. 1935 yılı bütçesine odun pazarı inşası için 10.000 lira tahsisat konulmuştur. Ancak daha önemli addedilen Akarçay mecrasının değiştirilmesi ve şehrin bir kısmına ait planda değişiklik yapılması nedeniyle (ABMZ, 13.05.1938, No:309) bu paranın 5.735 lirası kısılmış, geriye kalan 4.265 liranın istimlak muamelelerinde kullanılmasına karar verilmiştir (ABMZ, 15.11.1935, No:133).

1937'ye gelindiğinde odun pazarı inşaatından vazgeçildiği anlaşılmaktadır. 14 Mayıs 1937 tarihli Belediye Meclisi toplantısında son zamanlarda şimendifer güzergâhı olan şehir ve kasabalarda yakıt olarak maden kömürünün kullanılacağı yönünde kanunlar çıkarılmakta olduğundan bahsedilmiştir (ABMZ, 14.05.1937, No:225). Ancak kömür temininde yaşanan güçlükler ve ekonomik gerekçelerle odun kullanımından vaz geçilemediği için odun pazarı meselesi yeniden gündeme gelmiştir. 1939'da Belediye Meclisi şehir içerisinde Odun Pazarı yapılması kararını almıştır (Kaya, 2022, s.53).

Sonuç

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu Afyon'un yetiştirdiği önemli şahsiyetlerdendir. O'nun çocukluğu ve gençliği Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine rast gelmiştir. Cumhuriyetin kurucu kuşağı ile akran sayılır. İsmet İnönü'den 2, Atatürk'ten 5 yaş küçüktür. Akranlarında var olan

vatan ve milleti her şeyin önüne koyma anlayışı onda da mevcuttur. Bu yüzden Afyon Türk Ocağı'nın kurucuları içerisinde yer almıştır.

Tiryakioğlu'nun tahsil durumu akranelarının geneliyle kıyaslandığında üst seviyede kabul edilebilir. Afyon Lisesi mezunudur. O, öncelikle baba mesleği olan ticaretle uğraşmış, hatta Ticaret Odası başkanlığı görevini de yürütmüştür. .

Cumhuriyet kurulduğunda 37 yaşında olan Tiryakioğlu hem tek parti döneminde, hem de çok partili hayat içerisinde siyaset yapmıştır. Afyon'da en uzun süre Belediye Başkanlığı yapma rekoru ondadır. Bugüne kadar hiçbir Belediye Başkanı onun rekorunu kıramamıştır. O, üç farklı siyasi partiden Belediye Başkanı seçilmeyi de başarmıştır. Bu partiler Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti ve Millet Partisi'dir. Tiryakioğlu aynı zamanda Demokrat Parti'den milletvekili de seçilmiştir.

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu, Belediye Başkanı olarak dönemin imkânları çerçevesinde şehrin bütün sorunlarıyla ilgilenmiştir. O'nun döneminde yapılan önemli işlerden birisi yeni belediye binasının inşasıdır. Nurcu Mahallesinde bulunan eski binanın fiziki açıdan yetersiz hale gelmesi üzerine 1936 yılı içerisinde çalışmalar başlatılmış, 1940'da da belediyenin yeni binasına taşınması temin edilmiştir.

Cumhuriyet Meydanı da onun zamanında oluşturmuştur. Belediye Meclisinin 4 Kasım 1933 tarihli toplantısında Cumhuriyet'in 10. Yılı nedeniyle Cumhuriyet Meydanı kurulması kararı alınmış, ardından çalışmalar başlatılmıştır. Cumhuriyet Meydanına havuz da inşa edilmiştir.

Diğer taraftan şehir merkezine umumi tuvaletler yaptırılmış ve tuvaletlerin bakımı için personel görevlendirilmiştir. Ayrıca şehrin temizliği için modern uygulamalara yönelinmiştir. Çöp toplamada at arabaları yerine kamyonlar kullanılmaya başlanmıştır.

Haşim Tiryakioğlu Belediye Başkanlığı sırasında şehrin sağlık meseleleriyle de yakından ilgilenmiştir. Bu dönemde esnaf ve fakir hastaların muayeneleri gerçekleştirmiş, çarşıda ve halka açık yerlerde sıhhi denetimler yapılmış, çocukların aşılmasını sağlamış, fakir hastalara ilaç yardımında bulunmuştur. Ayrıca Afyon'da sıhhi bir tebhirhane oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

O'nun Afyon'a yaptığı önemli hizmetlerden birisi de asri mezarlıktır. Şehir içerisindeki mezarlıklar kaldırılarak Asri Mezarlık faaliyete geçirilmiş, mezarlık dâhili nizamnamesi hazırlanmıştır. Mezarlık içerisine kuyu kazdırılarak su ihtiyacı karşılanmış, çiçek yetiştirmek için de bir sera yaptırılmıştır.

Hüseyin Haşim Tiryakioğlu şehrin yollarının açılması ve kaldırım döşenmesi hususunda da yoğun faaliyette bulunmuştur. Bu anlamda yapılan işleri şöyle sıralayabiliriz. Uzunçarşı'ya kaldırım döşenmesi ve genişletilmesi, İstanbul İstasyonuna cadde açılması, Hıdırlık yoluna kaldırım yapılması, genişletilmesi ve ağaçlandırılması, Karaman Caddesi'nin inşası, Yeşilyol'un açılması ve istimlak işlemlerinin tamamlanması.

Şehre elektrik getirilmesi ve gaz lambasından kurtarılması da onun zamanındadır. 1929 yılından itibaren sokaklar elektrik lambalarıyla aydınlatılmaya başlanmış, şehir sanayii ve meskenler elektrikle tanışmıştır. 11 Ağustos 1939 tarihinden itibaren gündüzleri de şehre elektrik verilmiştir.

Haşim Tiryakioğlu'nun pazar yerleri konusunda da hizmetleri olmuştur. Hayvan pazarı ve mezbahane inşası, odun ve kömür pazarı, yağcılar hanı yapılması için çaba göstermiştir. Ayrıca Ot Pazar Camii civarında sebze hali inşa ettirmiştir.

Kaynakça

1-Arşivler ve Gazeteler

Afyonkarahisar Belediye Arşivi; Afyon Vilayeti Belediye Meclis Zabıtnamesi (ABMZ)
Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Cumhuriyet

Son Haber (Haber)

Resmi Gazete

Taşpınar

Türkiye Büyük Millet Meclis Zabıt Ceridesi (TBMM ZC)

Ulus

2. Kitaplar, Makaleler, Tezler ve İnternet Kaynakları

Akandere O. (Ocak 2010), “1946 Genel Seçimleri ve Sonuçları Üzerinde İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar II”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 26 (76),1-26.

Atabek, Ö. F. (1997), *Afyon Vilâyeti Tarihçesi*, Haz. Turan Akkoyun, Afyon, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

Belediyelerimiz ve Reye İştirak Eden Müntehipler (Teşrinisani/Kasım 1930), *Türk İdare Dergisi*, 32, 2308-2312.

Bir Yıl İçerisinde Vilayetimizde Neler Yapıldı, (Ekim 1934), *Taşpınar*, 2 (24), 219.

Bolat, B. S. (2012), *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Duyurmalar, (Temmuz 1940), *Taşpınar*, 8 (83), 96.

Etüv, <https://www.lugatim.com/s/et%C3%BCv>. (ET. 16.06. 2025).

İlgar, Y. (2011), Türk Ocakları Afyonkarahisar Şubesi (1914-1931), *Türk Yurdu*, (282),193-206.

İlgar, Y. (1991), *Tarih İçinde Afyonkarahisar’da Kaybolan Eserlerimiz*, Cilt:1, Afyon Zafer Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., Afyonkarahisar.

Kaya, M.,(2022), *Tek Parti Döneminde Afyonkarahisar Üzerine Bir İnceleme (1923-1946)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

M.Z, (Ekim 1933), Cumhuriyetten Sonra Afyon Şehri, *Taşpınar*, 1 (12), 287-290.

Nasrattınoğlu İ. Ü. ve Sarlık M. (1998), *Cumhuriyetimizin 75. Kuruluş Yıldönümünde Cumhuriyet Dönemi Afyonkarahisar Milletvekilleri, Senatörler, Temsilciler Meclisi-Kurucu Meclis Üyeleri Belediye Başkanları ve Valiler*, Afyonkarahisar.

Oktay T. (2020) 1920-2020 Döneminde Belediyelerin Gelişimi, *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 171-22.

Öztürk K., (2000), *Türk Parlamento Tarihi X. Dönem 1954-1957*, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.

PTT 172 Yıldır Hizmet Veriyor, <https://www.afyonzafer.net/ptt-172-yildir-hizmet-veriyor>, (ET: 05.03.2025).

Tunaya, T. Z. (1952), *Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)*,İstanbul.

- Tuncer B. (2014), *Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Süreci'nin Afyonkarahisar'daki Yansımaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yaşar S. (2007), *Siyasal, Sosyal, Ekonomik Yönleriyle Afyon (1923-1960)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %100